

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-81.1-10>

УДК 811.161.2'366.543+811.161.1'366.543

Степаненко Н.С.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

ЛОКАТИВНА ФУНКЦІЯ ДАВАЛЬНОГО ВІДМІНКА В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКІЙ ТА РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ: АСИМЕТРИЙНИЙ ВИМІР

Анотація. Статтю присвячено характеристиці локативної функції давального прийменникового відмінка в синтаксичному ладі сучасних української та російської мов. Розглянуто, зокрема, явище відмінкової й міжвідмінкової асиметрії, що стосується конструкцій із прийменниками К і ДО, ПО. З'ясовано причини семантичної й формально-граматичної розбіжностей на відмінковому тлі з огляду синхронії та діакронії. Проаналізовано маркери асиметрії (прийменники, лексико-семантична структура детермінативного й детермінованого конститuentів, граматична природа залежного члена, морфемна будова дієслова як основного носія валентності, інтенсифікувальні компоненти, внутрішньо- й міжвідмінкові синонімічні зв'язки, мікро- та макроконтест). Розкрито функційний потенціал і граматичні перспективи досліджуваних синтаксем у зіставлюваних мовах.

Ключові слова: сучасні українська та російська мови, локативні конструкції, явище відмінкової симетрії, просторові прийменники К, ДО, ПО, локативна семантика.

Stepanenko Nina

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

LOCATIVE FUNCTION OF DATIVE IN MODERN UKRAINIAN AND RUSSIAN LANGUAGES: ASYMMETRIC DIMENSION

Summary. The main content of the proposed study is a comparative analysis of the grammatical resource of genetically related Ukrainian and Russian languages. The object of exploration is a dative prepositional case with a locative type of determination. Facts of excellent asymmetry are exposed to the refined analysis. It is proved that, in the course of historical development, the compared languages have created a common and separate system of verbal-noun constructions that represent a variety of spatial meanings and their semantic nuances. The subject of the article is a dative locative case and its equivalents and connotations in Ukrainian and Russian. These are syntactic constructions V + K + N dat (Ukrainian and Russian), V + DO + N gen (Ukrainian), V + PO + N loc (Ukrainian), V + PO + N dat (Russian). The presentation is based on the principles of synchronicity / diachronicity, which led to the conclusions about the facts of interlingual asymmetry against the background of the dative in connection with other differences, including the genitive and local ones. The semantic structure, assigned to the representatives of the dative prepositional and its equivalents and correspondents in the compared languages, is distinguished, the lexical-semantic composition of the constitutive positions V and Prep + Nx is characterized, the asymmetry markers (the pronouns K, DO, PO, composed with different cases, lexico-semantic structure of deterministic and deterministic constituents, grammatical nature of the dependent term [singular, plural], morphemic structure of the verb as the main provider of valence, intensifying components [pronouns, adverbs, particles], inter- and intercases synonym ties, finally, micro and macro context). It is established that, first, the Ukrainian prefix DO is characterized by semantic two-plane, that is, it is able to represent the value that is transmitted in the Russian language by means of the prepositions K and V. Second, the constructions with the preposition PO, having identical semantic content, differ formally – grammatical organization and synonymous relations. The most striking difference is that the Russian language is not characterized by a distributive model of "static verb + N inst", which functions in the Ukrainian language and is synonymously tied to the model of "static verb + PO + N loc". Among the significant differences there is the fact that in the Russian language there is a synonymous series with the prepositions PO, V, NA has an interdependent organization, whereas in the Ukrainian language – an intercase one. Functional potential and grammatical perspectives of the studied syntaxes in the compared languages are revealed.

Keywords: modern Ukrainian and Russian languages, locative constructions, the phenomenon of case symmetry, spatial prepositions K, DO, PO, locative semantics.

Постановка проблеми. За всіма відмінками в мові закріплені семантико-синтаксичні спеціалізації, тобто кожний відмінок «має первинну і вторинну індивідуальну семантико-синтаксичну відмінкову функцію. Ці функції визначаються відповідною системою і контекстом. У своїй первинній функції певний відмінок входить у відмінкову систему, перетворюючи інші форми в цій функції у свої комбінаторні варіанти, а у вторинних функціях він виступає комбінаторним варіантом основного в даних функціях відмінка» [6, с. 61–62]. Не є винятком у зв'язку з цим і датив. У відмінковій системі він «закріплений

як відмінок адресата дії (первинна відмінкова індивідуальна семантико-синтаксична функція), а у функції суб'єкта (вторинна відмінкова індивідуальна семантико-синтаксична функція) він виступає комбінаторним варіантом називного відмінка суб'єкта» [6, с. 62]. Поряд із вторинною суб'єктною він виконує й вторинну локативну функцію. За об'єкт дослідження взято датив і його відмінкові кореляти як репрезентанти просторових семантико-синтаксичних відношень у сучасних українській та російській мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відмінкова парадигма здавна перебуває в полі

зору багатьох дослідників. На особливу увагу заслугове граматична концепція І. Р. Вихованця, у якій за давальним відмінком закріплено «межу між центром і периферією відмінкової системи» [6, с. 64]. Це «єдиний з-поміж відмінків напівпериферійний», у якого «наявні деякі нетипові для відмінкових центру і периферії ознаки, а також суміжні з периферією показники» [6, с. 64–65]. Цінні відомості про відмінкову парадигму, специфіку датива на відмінковому тлі знаходимо в працях З. Д. Попової [11], Ф. Й. Андерша [1; 2], І. Заїчкової [7], М. Я. Плющ [10] та інших дослідників.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Локативна функція давального відмінка в проєкції на порівняльну граматику української та російської мов не була предметом комплексного вивчення, що посилює актуальність пропонованої праці.

Мета статті – схарактеризувати особливості просторової семантики, закріпленої за давальним відмінком сучасних української та російської мов, установити асиметричні відношення на рівні окремих локативних прийменників і прийменниково-відмінкових структур.

Виклад основного матеріалу. Давальний відмінок у зіставлюваних українській та російській мовах являє собою найвідкритішу систему з усіх відмінкових систем для виявлення в ній нових прийменників, здатних реалізувати в єдності з головними й залежними компонентами просторову семантику. Базою для творення прийменників такої природи служать прислівники та прислівникові сполуки, яким властива десемантизація «у напрямку закріпленого в них узагальненого граматичного значення і потенцій релятивності, розвиток нових синтаксичних зв'язків із словами в реченні (заповнення післяприслівникової позиції субстантивами), вироблення типового для прийменника розташування щодо відмінка» [5, с. 108], тобто пре- чи постпозиції.

Що ж до явищ асиметрії, то вони стосуються простих прийменників, які вживаються з дативом, тобто тих, значення котрих нічим не мотивується. Ідеться передусім про прийменник К, який функціонує з обмеженими можливостями в українській мові і з високим ступенем продуктивності в російській мові, та прийменник ПО, що поєднується з давальним відмінком лише в російській мові. Цій структурі в українській мові відповідає прийменниково-відмінкова сполука ПО + N loc.

Конструкції V + K + N dat властиві обом зіставлюваним мовам і водночас виявляють суттєві розбіжності, передусім функційного плану. У російській мові розглядувана синтаксична модель є загальноновживаною, тоді як в українській мові вона належить до розряду винятково маловживаних. Семантику, яку реалізують у російській

мові конструкції V + K + N dat, в українській мові репрезентують нормативні високочастотні синтаксеми V + ДО + N gen. Наведемо у зв'язку з цим такі кількісні дані:

Конструкції V + K + N dat (укр., рос.), V + ДО + N gen (укр.) передають два значення: указують 1) на наближення чи спрямовану дію до кого-, чого-небудь (отже, на відсутність контакту між предметом, який рухається, та орієнтиром, щодо якого встановлено рух) і 2) на контактну дію, зіткнення між двома або кількома точками простору. Наголосимо, що в українській мові синтаксему V + K / ІК / КО + N dat повністю витіснила синтаксична структура V + ДО + N gen, причому процес цей, як стверджує Р. В. Болдирев, почався ще в XIV–XV ст. [3, с. 60]. Сліди існування конструкцій із прийменником К / ІК / КО зафіксовано в українській усній народній творчості, у художній літературі, де вони завжди стилізуються, надають тексту архаїчного чи фольклорного характеру.

Основним реалізатором значення «вказівка на наближення чи спрямовану дію до кого-, чого-небудь (отже, на відсутність контакту між предметом, який рухається, та орієнтиром, щодо якого встановлено рух)» в обох мовах є дієслова цілеспрямованого руху чи переміщення (йти, піти, повзти, під'їжджати, нести, вести; йти, направитися, подойти, шагнуть, нести, вести): *Ой, піду я до Дунаю* (Укр. нар. пісня), *Та ненависть... повзла і до його подвір'я* (М. Стельмах), *До виконкому під'їжджали підводи* (І. Микитенко), *Настечка засвічує каганчик і, прикривши рукою, несе до столу* (М. Стельмах); *Ни слова не говоря Аркашке, он снова направился к Бесхлебнову* (М. Шолохов), *Поля подошла к окну* (Г. Марков), *Он решительно шагнул к Тихону* (Ф. Гладков), *Течение и попутный ветер быстро несли их к селу* (В. Шишков).

У ролі граматично панівних компонентів регулярно вживаються дієслова – назви конкретної фізичної дії, що асоціюється з рухом (тягтися, кинутися, сісти, трусити, гнати; толкати, толкнута, подогнати, придвинути, броситися): *Хтось гнав биків до водою* (Г. Тютюнник), *Кинулись німці до печі* (О. Довженко), *Він... сів до столу* (В. Малик), *... Й зорі падають до ніг* (В. Сосюра); *Побежал завернуть и подождать к табуну молодую, шалую первотелку-кобылу* (М. Шолохов), *И какая-то непостижимая сила меня толкнула к махонькой ловкой старушке* (Є. Євтушенко), *К телефону без голоса бросилась* (А. Вознесенський).

Придієслівну позицію в зіставлюваних мовах може заповнювати практично будь-який іменник, що виражає поняття «простір» або «конкретний предмет навколишньої дійсності». З-поміж пер-

Таблиця 1

Функційний потенціал конструкцій V + K + N dat (рос.) і V + ДО + N gen (укр.)

Обсяг досліджуваного тексту (в знаках)	Мови	Усього просторових конструкцій V + Prep + Nx	Із них конструкцій	
			V + K + N dat	V + ДО + N gen (семантично співвідносні з V + K + N dat)
800 тисяч	українська	4019	–	192 (9,7%)
800 тисяч	російська	4081	401(9,8%)	–

ших виділено власні й загальні назви населених пунктів (село, хутір, Біла Церква, Київ; хутор, село, Большие Бочаги, Розенау), назви більш або менш чітко обмежених просторів, функційних територій, акваторій (площа, майдан, провулок, вигін, куток, ліс, степ, водопій, пасіка, подвір'я, станція, берег, став, Буг, Ташань, Ворскла, Дунай; площа, улица, окраина, лес, степь, водопой, постоялый двор, подворье, имение, огород, станция, перрон, виноградник, мыс, берег, Вольное озеро, Мышкова, река, море). Другу групу утворюють найменування осіб за різними ономастичними ознаками (Лаврін Запорожець, Серафима, дядько, воевода, дівчата, потопающий, товстун, сусіди; Бесхлебнов, Тихон, старушка, директор, шарманщик, шутник, гость), тварин (корова, свиня; лошадь, слон), груп людей або тварин (гурточок, стадо; толпа, табун), частин тіла людини або тварини (рука, спина, очі, роги; голова, нога, переносица, грива), будівель і їхніх частин (хата, будиночок, льох, стайня, майстерня, ганок, ворота, тин; дом, здание, шатер, сарай, окно, стена, крыльцо, ворота), різних предметів, пов'язаних із життєдіяльністю людини (стіл, піч, сани, вагон, літак, сівалка, кошик; стол, станок, кресло, вентилятор, микроскоп, телефон, чемодан).

Прийменник ДО в українській мові є семантично поліфункційним і здатний репрезентувати значення, які в російській мові реалізуються за участю прийменників ДО, В і К. Пор.: **дійшла до хати – зайшла до хати – підійшла до хати; дошла до дома – зашла в дом – подошла к дому**. У російській мові конструкції з прийменником К указують на наближення чи спрямовану дію до визначеної точки простору. Нічого, однак, не говориться про перетинання меж об'єкта предметом, що наближається. Між тим, у старій мові одним із значень сполуки V + K + N dat було «спрямованість до просторового пункту із проникненням у нього» [9, с. 108]. Воно існувало, на думку Н. І. Букатевица, аж до XVIII ст. [4, с. 51]. На сучасному етапі розвитку російської мови цей план змісту втрачений, а в сучасній українській мові прийменниково-відмінкова форма ДО + N dat репрезентує семантику «досягнення певного простору з проникненням у його межі», яку в російській мові реалізує синтаксична структура V + B + N асс. У російській мові прийменник «ДО як синонім прийменника К – діалектного характеру (уживаний у конструкціях на зразок **идти до дому**)» [13, с. 286]. Він може функціювати в художньому стилі з певною метою: *Так чего же мы тут... Пойдем до избы* (Є. Євтушенко). В українській мові не завжди легко встановити, виразником якого значення – ексклюзивного (наближення без проникнення) чи інклюзивного (наближення з проникненням) (терміни Р. Павлової: 9, с. 108) – є конструкція V + ДО + N gen: *Настечка проворно біжить до хати* (М. Стельмах) = наближення до одиниці простору чи проникнення всередину його. Семантична двозначність зникає тоді, коли функцію головного компонента виконують префіксальні дієслова з формантами ЗА-, ПРО-, З- /С-, ПРИ- та іменники, значеннєвий план яких пов'язаний із поняттям внутрішнього об'єму просторової одиниці: назви будівель (хата, корпус, університет, будинок, хлів, сарай, клуня, льох, повітка, стайня),

більш або менш чітко обмежених просторів (ліс, двір, окоп, парк), а також власні та загальні найменування населених пунктів (село, місто, Криничувате, Слов'янськ).

Значеннєва двоплановість синтаксем V + ДО + N gen усувається за допомогою локативних конкретизаторів *самий (самісінський)* і *аж*, а також макроконтраксту. Уточнювальну функцію може перебирати на себе префікс В- / У- / ВІ- / УВІ-, що має значення «поміститися, проникнути в що-небудь, усередину чого-небудь» [15, с. 229].

Спільним для української та російської мов є те, що конструкції V + K + N dat і V + ДО + N gen перебувають у синоніміїних зв'язках із синтаксичною структурою V + ПІД (рос. ПОД) + N асс, яка передає значення «рух, спрямованість у бік просторової одиниці». На формування двоконпонентного синоніміїного ряду в обох мовах впливає план змісту залежного слова: синонімії утворюються тільки тоді, коли роль поширювача закріплено за назвами населених пунктів: *Попрощався з жінкою та й попрямував до Білої Церкви* (М. Стельмах) – *І загнав ворога під Замостя* (Н. Рибак); *А потім он летел к Нью-Йорку, новогодний чтя ритуал* (А. Вознесенський) – *Только на фронт под Воронеж прибыл и на второй день глупость какуюто подхватил* (Ю. Бондарев).

У російській мові можливість / неможливість функціювання синтаксичних синоніміїв детермінована морфемним складом граматично панівного дієслова – уходженням чи невходженням до його структури префікса ПОД-: *Я подъезжал уже к Переброду* (О. Купрін).

Конструкція V + ДО + N gen і відповідна їй у російській мові синтаксична структура V + K + N dat, реалізуючи значення «вказівка на наближення чи спрямовану дію до кого-, чого-небудь», не містить у собі інформації про ступінь цього наближення. Саме тому дієслово може передбачати додатковий лексичний показник, що номінує його. У ролі таких маркерів уживаються лексеми, які відзначають високий (*самий, впригнул; самый, плотно, вплотную*) або невисокий (*майже, ближче, близько; почти, ближе, близко*) ступінь близькості: *А тоді вийняв пляшку... й простяг тому непритомному – простяг до самих уст* (І. Багрянний), *Дорош підійшов зовсім близько до вікна* (Г. Тютюнник), *Дід Федір каже, що його хата разом із болотом ближче до яру зсувається* (В. Яворівський); *Ростовцев вплотную придвинулся к заборчику* (П. Проксурін), *Утром Максим и Нильсон стали перегонять каяки ближе к месту нашей стоянки* (В. Каверін), *Он... притворил дверь, близко подсел к жене* (М. Шолохов).

Друге значення досліджуваних конструкцій – «вказівка на контактну дію, зіткнення між двома або кількома точками простору» – реалізується за допомогою дієслів контактної дії (падати, жати, в'язати, торкатися, торкнутися, лишнути, линути, тулитися, притиснутися, приробити, приклепати, прикласти, прикладати, припасти, прихилитися, прибити, прикипіти, прив'язати, приробити; пасть, жаться, касаться, вязать, лишнуть, льнуть, приладить, приклепать, привинтити, прикладывать, приваливаться, прибить, притиснуть). В описуваних конструкціях спосте-

режено деяку лексико-семантичну обмеженість не тільки з боку опорного компонента, а й з боку залежного члена. Семантичний розряд поширювачів формують лише ті іменники, у значеннєвій структурі яких зафіксовано поняття «поверхня». Це передусім назви різноманітних предметів або їхніх частин (ослін, ліжка, лава, замок, віз, бантина, колесо, ясла, одяг; спинка, диван, ствол, шинель, сети, колесо, горшок, подушка), частин тіла людини або тварини (живіт, горло, рот, піднебіння, чоло, коліна, груди, лоб, хвіст; виски, чело, плечо, колени, рука, щека, ладонь, лоб, груди, тело, грива): *А Нуника прив'язували до ослона* (І. Микитенко), ... [люди] *приторкалися до його одежі чи сивої з прозеленню бородини* (М. Стельмах), *Прислонився спиною до колеса* (Г. Тютюнник), ... *потім до залка уміло приклепали чималу залізяку* (М. Стельмах), *Добриня виїхав наперед, приклав долоні до рота* (В. Малик), *Хлопці догадуються і прив'язують до хвоста ганчірку* (В. Винниченко), ... [він] *притулив цурупалок до Гаврилового лоба* (І. Микитенко); Я... *прислонився к спинке кровати* (Ф. Гладков), *К штыкам дрожавшим примерзали слезы* (Є.Євтушенко), *Устин привязал коня к колесу будки* (М. Шолохов), ... [табак] *рыбаки привязывают к сетям, чтобы подкупить водяного* (В. Каверін), *Софрон подошел, поднял шершавой рукой нежное трепещущее существо и прижал к шинели* (Л. Сейфулліна), *И сморщившись, как от боли, К плечу приложил приклад* (Ю. Друніна), *Прилипла прядь волос к бескровному челу* (А. Ахматова).

Нерідко роль залежного слова виконують назви будівель та їхніх частин, огорож (стіна, бійниця, хлів, паркан, вікно; сарай, стена, притолока, двері, забор), різних типів покривів (вода, сніг, шкіра; земля, вода, сніг, кожа): ... *варта притискає колоцу до парканів* (І. Багрянний), *Блідий Степан Кушнір ... мовчки притуляється до дверних варцабів* (М. Стельмах), *Темінь придавила човен до води* (М. Стельмах); *Он... прислонился широкой спиной к оконной притолоке* (М. Шолохов), *Лена прислонилась к двери* (П. Проскурін), *Как не ласточка по полю летала, не касаточка к земле припадала* (Рос. нар. пісня), ... [шарик] *прилип к коже* (М. Шолохов).

Конструкції V + ПО + N loc, яка функціє в українській мові, у російській мові відповідає

синтаксична структура V + ПО + N dat. Місцевий відмінок із ПО в просторовому значенні «з'явився в українській мові порівняно пізно і протягом довгого часу вживається поряд із звичайним у цих випадках давальним з ПО» [14, с. 119]. Як бачимо, специфіка зіставлених мов полягає передусім у формально-граматичній організації. Сполуки з прийменником ПО в українській і російській мовах належать до розряду вживаних, що підтверджують результати суцільної вибірки (табл. 2).

Сфера використання синтаксичних структур із прийменником ПО в українській мові вужча порівняно з російською, що мотивується активним функціонуванням в українській мові конструкції V + N inst, яка є синонімом синтаксеми V + ПО + N loc. Пор. у зв'язку з цим такі результати суцільної вибірки (табл. 3).

Моделі V + ПО + N loc (укр.) і V + ПО + N dat (рос.) об'єднує спільність репрезентованих значень і лексико-семантичного спектра головного та залежного компонентів, які формують їх. В обох мовах конструкції мають два семантичні описи: 1) «місце реалізації дії», 2) «позначення шляху руху в більш або менш чітко окресленому просторі».

У конституюванні першого з вирізнених значень беруть участь дієслова статичної дії (бути, мати, розповсюджуватися, поширюватися, стояти, висіти, розвісити, сидіти, розсіятися; быть, находиться, иметься, расти, водиться, стоять, висеть, развесить, сидеть, рассесться), мовлення (гукати, гомоніти, загомоніти, кричати, закричати, мугикати; говорить, заговорить, петь, запеть, кричат, закричат, шептат), зорової, слухової дії, сприйняття (бачити, дивитися, слухати, почути; смотреть, заметить, слушать, слышать), конкретної фізичної дії (ставити, шелестіти, зашелестіти, світитися, засвітитися, копати, шукати, розшукати; искать, раскладывать, разложить, хрустеть, захрустеть, гореть, лить, разлить). Місце залежного члена обіймають іменники – назви конкретних предметів (стіл, куц, полиця; стол, лавка, стакан, лист), будівель чи їхніх частин (кабінет, саж, світлиця, стріха, куток; берлога, дом, комната, угол), більш або менш чітко обмежених просторів (сад, село, сінокіс, Україна, гай, город, містечко, острів; берег, болото, зимов'є, лес, поле, просека, село, Сибір).

Важливо наголосити, що формування семантичної структури конструкцій пов'язане з грама-

Таблиця 2

Функційний потенціал конструкцій V + ПО + Ndat (рос.) і V + ПО + Nloc (укр.)

Обсяг досліджуваного тексту (в знаках)	Мови	Усього просторових конструкцій V + Prep + Nx	Із них конструкцій з прийменником ПО	
			V + ПО + Ndat	V + ПО + Nloc
800 тис	українська	4019	–	203 (5%)
800 тис.	російська	4081	315 (7,7%)	–

Таблиця 3

Функційна асиметрія на рівні конструкцій V + ПО + Ndat (рос.) і V + ПО + Nloc (укр.)

Обсяг досліджуваного тексту (в знаках)	Мови	Усього просторових конструкцій V + Prep + Nx	Із них конструкцій з прийменником ПО		
			V + ПО + Ndat	V + ПО + Nloc	V + Ninst
800 тис.	українська	4107	–	203 (5,8%)	75 (1,8%)
800 тис	російська	4126	316(7,6%)	–	22 (0,5%)

тичною природою залежного компонента, оскільки вона здатна вносити додаткові відтінки в загальне значення «місце реалізації дії». Коли субстантив має форму одиниці, конструкції реалізують семантику «поширення дії по всій поверхні предмета чи розміщення когось, чого-небудь в окремих пунктах простору»: *Натрус сидів і розглядався по юрті* (В. Гжицький), ... *по стрісі клуні шелестять і ворухаються лісові гришки* (М. Стельмах); *Как в дом взошел, вынул из походного баульчика инструмент, разложил его по столу* (С. Залигін), *По берегу в сиротливо россыте горбились домишки* (В. Астаф'єв), *Хрипло запели трубы по дымной стени* (О. Толстой).

Наше дослідження показало, що залежне слово зрідка постає в однині. Типовою для нього є множина, яка посилює відтінок «поширення дії або розміщення когось, чого-небудь з-поміж однотипних просторових одиниць»: *Кабани лежали по сажках* (М. Коцюбинський), *Та й вам самим не треба буде для начальства шукать по кутках перваку* (Остап Вишня), ... *нас забрали окопи копати по лугах* (С. Пушкін), *Тільки вітерець злегка шелестів по темних куцах* (Я. Баш), *По садах у мене на Вкраїні Слухають берези й осоки* (Г. Чубач); *Всюду, и по углам, и на середине комнаты, лежала в витках пенька* (Г. Марков), *Таня уже разливала по стаканам чай* (К. Симонов), *Голодным-то медведям не спалось по берлогам* (С. Залигін), *Торф сухой по болотам горит* (А. Ахматова), *Утром морозец хрустит по садам* (Д. Кедрін), *Я был с народом русским, Я с ним ютился по баракам* (Б. Чичибабін).

Граматична форма залежного іменника є дуже важливим, але не єдино можливим засобом конкретизації локативності. Цю функцію виконує також префікс РОЗ- / РОЗІ- (рос. РАЗ- / РАЗО-) як актуалізатор семантики «спрямувати в різні боки, роз'єднати» [15, с. 235]: *Розташовують їх по садках, по городах* (О. Гончар), *Незбаром всі речі було розкладено по полицях шафи* (Ю. Дольд-Михайлик); ... *он достал оттуда ярко-оранжевые крупные апельсини и рассовал их по карманам* (В. Дудінцев), ... *все приходили, рассаживались, ни слова не говоря, по лавкам* (П. Проскурін). Конструкції V + ПО + N loc (укр.), V + ПО + N dat (рос.) нерідко поширюються іншими лексичними одиницями-інтенсифікаторами: *весь / увесь, всі / усі, всюди, скрізь* (укр.); *весь, все, везде, всюду* (рос.). Такий квантитативний конкретизатор уможливує експлікування відтінку «заповненість дією чи рухом усього простору». Найвищим ступенем продуктивності в обох мовах наділений займенник *весь*: *Поснули пізно, коли по всій Троянівці співали перші півні* (Г. Тютюнник), ... *по всій Україні стоять такі хліба* (П. Загребельний); *Он бы показал такое, что слава о нем прогремела бы по всему Юкону и Аляске* (К. Паустовський), *Во дворе... и дальше по всей улице звонили тазы для варенья* (М. Булгаков), *Старушонки торопливо зашептали по всем углам* (О. Толстой). Специфічною характеристикою української мови є здатність передавати значення місця дії також за допомогою конструкції V + N inst: *Зеленіють берегами квіти, дерева* (П. Грабовський), *Кримські самоцвіти бере-*

гом шукаю (Г. Чубач) – *Росте [air] по берегах річок і струмків* (Лікарська рослина). Безприйменникова модель поступається щодо функційних можливостей прийменниковій конструкції. В обстеженому матеріалі трапилось усього декілька прикладів із придієслівною позицією N inst. І. І. Слинко справедливо зауважував, що ще з XIV–XVIII ст. при дієсловах статичної дії активно розвивалася прийменникова конструкція, витісняючи безприйменникову [12, с. 15]. За спостереженнями З. І. Іваненко, дистрибутивна модель «дієслово статичної дії + орудний безприйменниковий місця» активна у творах західноукраїнських авторів. «На іншій території, – зауважує вона, – орудний дистрибутивний помітно поступається перед прийменниковою конструкцією» [8, с. 58]. У сучасній російській мові за дієсловами статичної дії закріпилася одна синтаксична позиція – ПО + N dat: *Сбежали снега, с юга подул сладкий ветер, зазеленели лозники по берегам рек и озер* (О. Толстой).

Значення «шлях руху в більш або менш чітко окресленому просторі» реалізують у зіставлених мовах дієслова динаміки, які виражають односпрямовану (йти, пройти, брести, крокувати, сунути, посунути, їхати, поїхати, котитися, прокотитися, тягтися, протягтися, повзти, крестися, скрадатися, пливати, пропливати, летіти, пролітати, везти, провозити, тягти, протягти, нести, пронести; идти, пройти, брести, шагати, прошагати, ковылять, проковылять, ехать, проехать, мчаться, промчаться, нестись, разнестись, катиться, прокатиться, пробираться, пробраться, плыть, проплыть, лететь, пролететь, вести, провести, нести, пронести) або різноспрямовану (ходить, бродити, тинятися, гасати, товктися, бігати, кочувати, плавати, носити, водити; ходить, бродить, ездить, болтаться, ползать, метаться, скитаться, летать, плавать, водить, носить) дію. Місце придієслівного поширювача заповнюють іменники різної семантики. З-поміж них виділено назви більш або менш чітко обмежених просторів (сцена, небо, поле, лука, степ, галявина, гай, ліс, берег, байрак, яр, подвір'я; небо, поле, луг, степ, поляна, опушка, лес, тайга, тундра, роща, лог, ущельє, яр, берег, двор), спеціалізованих територій (город, пасіка, ярмарок, базар, торжище, перон, котлован; виноградник, огород, сад, пасека, сеновал, ярмарка, перрон), акваторій (море, болото, струмок, Сіверський Донець, річка, Дніпро; море, озеро, болото, река, Обь, Иртыш), будівель і їхніх частин (хата, будинок, майстерня, квартира, сіни, передпокій, світлиця, горище, дах, долівка, куток; дом, изба, погреб, сарай, квартира, комната, горница, холл, вестибюль, коридор, чердак, крыша, пол, крыльцо), типів поверхонь (земля, вода, сніг, замети, пісок, стерня, лід, мох, попіл, рілля, дно, асфальт; земля, вода, снег, сугроб, наст, песок, зола, мох, наледь, пахота, пар, целина, дно), конкретних предметів (папір, стілець, шафа, полиця, крижина; ковер, газета, чертеж, стол, книга), континентів і країн, географічних та адміністративних областей, а також власні й загальні найменування населених пунктів або їхніх частин (Америка, Україна, Італія, Донбас, Троянівка, місто, село, алея, вигін, куток, хутір; Африка, Єгипет, Азово-Чорноморський край, Сибір, Заполяр'є, Мо-

сква, улица, проспект, аллея, окраина, село, хутор, вигон): *Після наділу Бондариха кілька днів гасала по полях* (М. Стельмах), *По базару ходила, Черевички купила* (Укр. нар. пісня), *Спочатку татарове напали на диких половців, що кочували по Сіверському Дінцю, Осколу та Сосні* (В. Малик), *Сниться, ніби на весіллі десь з дружкою по хаті гасаєш* (Остап Вишня), *Він... вперше іде по Болгарії* (П. Воронько), *Я дійду і по стерні* (Г. Чубач), *Гарячі сльози котилися по щоках* (А. Дімаров); *Доктора прозвали «изгоняющий червей» и слава его разнеслась по тундре* (В. Каверін), *В чесуевої тальме она торопливо бегала по винограднику* (Ф. Гладков), *Он мог с ходу решить и поехать, скажем, на пароходе по Оби, по Иртышу* (В. Дудінцев), *Шурка ... стал ходить по избе* (В. Шукшин), *Он скитался по Европе* (К. Паустовський), *Машина юзом пошла по наледі* (К. Симонов), *И снова Зинаида водила по газете пальцем* (С. Залигін).

Значення «шлях руху», як і значення «місце реалізації дії», може конкретизуватися завдяки значенневому планові головного компонента, а також семантиці і граматичній формі залежного члена. Так, дієслова цілеспрямованого руху вказують, що дія сконцентрована на одній визначеній лінії простору і проходить вздовж цієї лінії [17, с. 80]: *А Горлицвіт рівно пішов по землі* (М. Стельмах); *Люди шли и шли по перрону* (В. Шукшин), *Несчастный, больной и порочный по мокрому саду бреду* (Д. Кедрін). Дієслова нецілеспрямованої дії позначають рух, який має невпорядкований характер, який поступово чи одночасно заповнює локум, названий залежним словом [там само]: *Знов блукали всі по подвір'ї та по станції* (В. Винниченко); *... мы еще долго бродили по темным залам Энского городского музея* (В. Каверін).

Уже було зауважено, що у формуванні конкретного значення конструкцій важливу роль відіграють семантика і граматична форма придієслівного поширювача. Якщо іменник номінує просторову одиницю, на перший план виступає значення поширення дії – «руху у визначених межах». При лексемах – назвах типів поверхонь або конкретних предметів чіткіше актуалізується значення «рух по поверхні предмета». Форма однини виокремлює лінійний (при дієсловах односпрямованого руху) чи невпорядкований (при дієсловах різноспрямованого руху) рух усередині просторової одиниці або по поверхні предмета: *Тим часом ряджені їхали по селу* (В. Малик), *Довго гуляв Роман по Україні* (О. Довженко); *Горбачов встал, прошелся по комнате* (Г. Марков), *Редкие фигурки бродят по Маршинскому парку* (М. Булгаков). Якщо залежний конститuent має форму множини, конструкція набуває відтінку «поширення руху (усередині просторової одиниці чи по поверхні предмета) в декількох точках одночасно або послідовно»: *По капустниках бігають діти* (В. Сосюра), *Головком ... поїхав машиною по фронтах* (Ю. Яновський); *Мужчины тоже все кричали, они валялись по столам* (Н. Заболоцький), *Днем шарманщик ходил по дворам* (К. Паустовський).

Важливо зауважити, що приблизно 75% дієслів нецілеспрямованої дії в обох мовах мають у

своєму складі префікс РОЗ- / РОЗІ- (рос. РАЗ- / РАЗО-), який експлікує значення «поширення дії в різні боки». Отже, цей формант конкретизує семантику вербати вказівкою на розсоередженість дії: *На перехресті брати мовчки розходяться по домівках* (М. Стельмах), *Всі солдати розсипались по котловану* (Я. Баш); *Был уже звонок на «мертвый» час, малыши разбрелись по комнатам, а все старшие ребята чего-то ждали* (В. Астаф'єв), *Кровь льется, растекается по полам* (Є. Євтушенко).

До складу конструкції може входити інтенсифікувальний компонент (зазвичай займенник *весь*), який є додатковим сигналом найповнішого охоплення дією чи рухом усього простору, названого дієслівним поширювачем: *... вона вперто шастає очима по всіх закутках* (Г. Тютюнник); *Медвяный запах его к вечеру растекался по всему хутору* (М. Шолохов).

Загальна семантика «шлях руху», яку репрезентує конструкція V + ПО + N loc (укр.) [N dat] (рос.), диференційована. У ній вичленувано два семантичні сегменти: 1) «лінія руху – шлях сполучення» і 2) «шлях руху – простір, що долається». Наявність цих відтінків зумовлена лексико-семантичним складом детермінувального й детермінованого компонентів. Реалізатором значення «лінія руху – шлях сполучення» є дієслова цілеспрямованої дії та іменники, у семантиці яких вичленується поняття «шлях сполучення»: а) назви наземних (сухопутних) шляхів сполучення (шлях, стежка, провулок, вулиця, коридор, міст; дорога, тропинка, переулок, улица, коридор, мост); б) найменування водних природних і штучних шляхів сполучення (ріка, протока, канал; река, протока, канал, пролив); в) номінування механізмів або їхніх частин, що служать для транспортування чого-небудь (труба, нафтопровід, сіддці; труба, газопровід, конвейер, рельсы). Семантика «шлях руху – простір, що долається» репрезентується за допомогою дієслів цілеспрямованої й нецілеспрямованої дії. Місце придієслівного поширювача заповнюють іменники, у семантичному обсязі яких фіксуються поняття «місце руху»: назви різних територій, відкритих чи обмежених просторів (лука, подвір'я, гай, галявина, узлісся; луг, двор, лес, опушка), власні й загальні назви населених пунктів або їхніх частин (хутір, місто, куток, Луганськ, Опішня, Миргород; село, город, парк, Полтава, Гремячий Лог).

Значення «шлях руху в більш або менш обмеженому просторі» передає також конструкція V + N inst. Синтаксичні структури V + ПО + N loc (укр.), V + ПО + N dat (рос.) і V + N inst вступують у синонімічні відношення. У цьому синонімічному утворенні послідовно простежено специфіку української та російської мов. Вона пов'язана з можливістю чи неможливістю паралельного вживання в придієслівній позиції іменників тих або тих лексико-семантичних груп чи окремих субстантивів. І в російській, і в українській мовах іменники – назви більш або менш лімітованих просторів, функційних територій, акваторій, будівель і їхніх частин, сполучаючись із дієсловами динамічної дії, можуть уживатися у складі як приїменникової, так і безприїменникової конструкції: *Не задумуєшся, побрів*

лісом (Ю. Збанацький) – *Дивись, сьогодні кізка по лісу бігала* (Ю. Збанацький), – *А от як ви, ваші преподобя, не боїтесь степом їхати?* (Ю. Мушкетик) – *І по синіх степах дикий вітер повієв примару* (Є. Маланюк), *Вітер котив полем збитий лижками сніг* (О. Десняк) – *По полю, назустріч лижникам, одна за одною бігли довгі гриви, сипались під ноги* (О. Десняк), *Він крутим узгір'ям подався до берега* (Я. Баш) – *Проходиш по узгір'ю ти* (Л. Дмитерко); *Так прямо все лесом, лесом идите* (О. Купрін) – *Много вас по лесу ходит* (О. Купрін), *Едем мы разбойной ночью с ним тайгой* (В. Шишков) – *Ямщиком я был у него, по тайге возил* (В. Шишков), *И если кто-то, где-то, хотя бы за версту проехал степью* – *так это Моркошку никак не минует* (С. Залигін) – *Ну, а нынче эта бочка трепыхалась по степи ни для чего* (С. Залигін); *Теперь так: этот лесок пройдет, спустится в лог, пройдем логом* – *ферма Светлозерская будет* (В. Шукшин) – ... *пошла вода по логам в город* (В. Астаф'єв).

У складі дистрибутивної моделі «дієслово динамічної дії + іменник – назва населеного пункту або його частини» синоніміка можлива в російській мові тільки при іменниках-апелативах: *Потом медленно пошел назад, по окраинам, которые привели его к жилищу Курта* (К. Федін) – ... *Андрей пробирался знакомыми окраинами к дому, где жил Курт* (К. Федін). Винятком є лексема *площадь*, яка вживається тільки у складі прийменникової конструкції: *Старик поспешно заковылял по площади* (М. Шолохов). Сучасній українській мові така лексико-семантична вибірковість не властива: *Незабаром машина вже мчала по Широкій* (О. Гончар) – ... *знали Широкою череду у місто на бойню* (О. Гончар), *По площі рухалися колони* (Літ. Україна) – *Хлопець простував міською площею* (В. Чемерис); *Пройдуся по майдану* (Д.Павличко) – *І пройде наш онук майданами Європи* (Л. Дмитерко).

Назви типів поверхонь у російській мові вживаються тільки у складі прийменникової конструкції: *Подумал так в первый раз, еще когда полз по снегу* (К. Симонов). В українській мові цієї тенденції не спостережено: *Довго йшли ми по глибокому снігу* (Л. Дмитерко) – *Примерзлим снігом їти було легко* (О. Десняк); *Ой, не ходи по льоду, бо увалишся* (Укр. нар. пісня) – *Прозорим льодом на ріці промчали швидко два іздиці* (М. Бажан).

Субстантиви – назви конкретних предметів у зіставлюваних мовах функціують лише у сполучці з прийменником ПО: *Він ... повз на животі по тонких крижинах* (В. Винниченко); *И ногой Федькин, тверд и грязен, По чертежу провел черту* (Д. Кедрін). Як бачимо, для російської мови характерна послідовна вибірковість щодо сполучуваності, а це впливає на її синонімічну структуру.

Конструкції V + ПО + N loc (укр.), V + ПО + N dat (рос.) може вступати в синонімічні зв'язки із синтаксичними структурами V + B + N loc і V + + НА + N loc. Відмінності полягають у тому, що в російській мові синонімічний ряд сформований на базі міжвідмінкових, а в українській – внутрішньовідмінкових синонімів. Об'єднуються

виділені моделі «на підставі спільної ознаки – контактного розташування предметів у якомусь просторі» [8, 55]. Двокомпонентний синонімічний ряд із прийменниками ПО й НА утворюється тоді, коли позицію домінанти займає сема 'дія відбувається на поверхні предмета чи в межах просторової одиниці': *Комісар Рубан ішов по Підвальной* (Ю. Яновський) – *На Бульварній за Сінним базаром їхав тихо візник* (Ю. Яновський); *Он... провел по бумаге черту* (В. Шишков) – *Синим карандашом полковник вялым движением провел прямую черту на карте* (М. Шолохов). Конструкції з прийменниками ПО, В / У (рос. ПО і В) вступають в синонімічні відношення, якщо експліцитно актуалізується значення «розташування когось, чого-небудь або здійснення якої-небудь дії всередині предмета чи просторової одиниці»: *По саду гуляла, вишеньки хилляла* (Укр. нар. пісня) – *В саду гуляла, квіти збирала* (Укр. пісня); *Шарахнула солнце з усієї сили і дрібненько розспалось по кімнаті* (І. Микитенко) – *І раптом він чує крик, чує, як щось падає в кімнаті* (М. Стельмах); *А вот мечется по столовке на костыле Паралитик* (В. Астаф'єв) – *Горбяков метался в своем доме* (Г. Марков); *И течет горячая по жилам кровь* (В. Шишков) – *Родная кровинка течет в ее жилах* (Д. Кедрін).

У разі нейтралізації опозиції в значенні прийменників НА і В – «на поверхні» / «всередині» – утворюється трикомпонентний синонімічний ряд: V + ПО + N loc (рос. N dat) – V + НА + + N loc – V + В + N loc: *Маленька згряя білих хмарин повільно пливла по голубому ... небу* (П. Автомонов) – *На небі сірим павутинням снували хмари* (М. Коцюбинський) – *В небі хмари біжать* (В. Сосюра); *По вікнах ростуть прозорі ялинки* (І. Микитенко) – *На вікнах, мов чорні птиці, розпласталися тяжкі, з пацьорками платки* (М. Стельмах) – *Тільки подекуди в вікнах починали блимати вогники* (І. Микитенко); *Вона... плутається в ботах по снігу, мов сліпа* (В. Бабляк) – *Лежав навзнич по снігу* (В. Яворівський) – *Брів у снігу, поспішав за Хомою* (М. Коцюбинський); *По темному небу перекидвалися прожектори* (Л. Сейфулліна) – ... *ни единой тучки не появилось на небе* (М. Шолохов) – *Так же плыли облака в высокому небе* (М. Шолохов); ... *даже куры по дворам не искали от него укрытия* (М. Шолохов) – *На дворах звонко и горячо переругивались бабы* (М. Шолохов) – ... *и тогда всюду во дворах слышали спокойные фразы* (Л. Сейфулліна); *Всю ночь он возле меня джигитует по сене* (М. Шолохов) – *Дед Щукарь, кряхтя и ворочаясь на сене, буркнул* (М. Шолохов) – *Вчера еще возились с ним в сене* (В. Шукшин). Привертає увагу той факт, що в українській і російській мовах для реалізації розглядуваних значень найчастотнішими є сполучки з прийменником ПО, позаяк вони «сильніше виражають загальне значення: і лексично (дієсловом), і граматично (прийменниково-відмінковою формою)» [16, с. 227].

Висновки і пропозиції. Давальний локальний у сучасних українській та російській мовах виявляє послідовні незбіжності. Вони стосуються передусім конструкцій із прийменником К, які активно побутують у російській мові

й звузили до абсолютного мінімуму свій функційний простір в українській мові, «делегували» граматичні повноваження синтаксичним конструкціям із придіслівним компонентом ДО + N gen. За цими структурами закріплено декілька планів змісту, вони часто виявляють семантичну двозначність, тобто репрезентують план змісту, який у російській мові передається за допомогою прийменників К і В. Загальний значеннєвий план досліджуваних синтаксем визначають за допомогою контексту.

Конструкції з прийменником ПО в зіставлюваних мовах мають різну формально-граматичну будову й відмінності на рівні лексико-семантичної наповнюваності конститутивних позицій.

Асиметрія стосується їхніх синонімічних можливостей. По-перше, у російській мові не вживається дистрибутивна модель «дієслово статичної дії + N inst», яка функціє в українській мові і вступає в синонімічні зв'язки з моделлю «дієслово статичної дії + ПО + N loc». По-друге, синонімічному рядові V + N inst – V + ПО + N dat (рос.) притаманна лексико-семантична вибірковість: тільки з прийменником ПО сполучаються власні назви й найменування покривів. Для синонімічного ряду V + N inst – V + ПО + N loc (укр.) така селекційність не характерна. По-третє, у російській мові синонімічний ряд із прийменниками ПО, В, НА має міжвідмінкову організацію, тоді як в українській мові – внутрішньовідмінкову.

Список літератури:

1. Андерш Ф.Й. Дательный принадлежности в современных русском и украинском литературных языках // *Сопоставительные исследования русского и украинского языков*. К. : Наук. думка, 1975. С. 222–238.
2. Андерш Ф.Й. Семантична характеристика дательного відмінка в сучасній українській мові // *Українська мова і література в школі*. 1974. № 10. С. 34–40.
3. Болдырев Р.В. Предложно-падежное функциональное взаимодействие в русской разговорной речи. К. : Наук. думка, 1982. 242 с.
4. Букатевиц Н.И. Опыт исторического изучения предлогов и предложных сочетаний в русском литературном языке : в 2 ч. Одесса : Изд-во Одес. гос. ун-та, 1957–1958. Ч. I. 1957. 146 с.
5. Вихованець І.Р. Приймєнниковий дательний у структурі словосполучення і речення // *Синтаксис словосполучення і простого речення : (синтаксичні категорії і зв'язки)*. К. : Наук думка, 1975. С. 85–108.
6. Вихованець І.Р. Система відмінків української мови. К. : Наук. думка, 1987. 231 с.
7. Заичкова Д. Дательный беспредложный в современном русском литературном языке. Praha : Univ. Karlova, 1792. 91 с.
8. Іваненко З.І. Приймєнникові конструкції із значенням місця в сучасній українській мові : навчальний посібник. Чернівці, 1974. 69 с.
9. Павлова Р. Пространственные конструкции в древнерусском языке в сопоставлении с древнеболгарским языком. София : БАН, 1977. 239 с.
10. Плющ М.Я. Відмінки у семантико-синтаксичній структурі речення : (навчальний посібник). К. : Київ. пед. ін-т, 1978. 107 с.
11. Попова З.Д. Из семантической истории дательного падежа // *Сравнительно-историческое исследование русского языка*. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1980. С. 48–53.
12. Слинко І.І. Дослідження з синтаксису української мови за пам'ятками XIV–XVII ст. : (місцево-просторові звороти). Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1968. 111 с.
13. Современный русский литературный язык : в 2 ч. / под. ред. Д.Э. Розенталя. М. : Высш. шк., 1979. Ч. 1. 317 с.
14. Сологуб Н.М. Синтаксична варіантність прийменниково-відмінкових конструкцій місцевого відмінка // *Синтаксис словосполучення і простого речення : (синтаксичні категорії і зв'язки)*. К. : Наук думка, 1975. С. 115–120.
15. Українська грамати́ка / В.М. Русановський (отв. ред.), М.А. Жовтобрюх і др. К. : Наук. думка, 1986. 360 с.
16. Уткин Д.В. Синонимические словосочетания с пространственным значением в современном русском языке // *Вопросы морфологии и синтаксиса современного русского языка*. Новосибирск, 1966. С. 211–239.
17. Ходова К.И. Падежи с предлогом в старославянском языке. М. : Наука, 1971. 192 с.

References:

1. Andersh, F.Y. (1975). Datelnyi prinadlezhnosti v sovremennom russkom i ukrainском literaturnykh yazykakh // *Sopostavitelnyie issledovaniia russkogo i ukrainского yazykov* [Dative accessory in modern Russian and Ukrainian literary languages // Comparative studies of Russian and Ukrainian languages]. K.: Nauk. dumka, pp. 222–238.
2. Andersh, F.Y. (1974). Semantychna charakterystyka davalnogo vidminka v suchasnyy ukrainiskii movi // *Ukrainska mova i literature v shkoli* [Semantic characteristics of the dative case in modern Ukrainian // Ukrainian language and literature at school], № 10, pp. 34–40.
3. Boldyrev, R.V. (1982). Predlozhno-padezhnoie funktsionalnoie vzaimodeistviye v russkoi razgovornoj rechi [Proposal-case functional interaction in Russian colloquial speech]. K.: Nauk. dumka, 242 p.
4. Bukatevich, N.I. (1957–1958). Opyt istoricheskogo izucheniya predlogov i predlozhnykh sochetanii v russkom literaturnom yazyke [Experience in the historical study of prepositions and prepositional combinations in the Russian literary language]: in 2 p. Odessa: Yzd-vo Odes. Goss. Un-ty. Ch. I, 146 p.
5. Vychovanets, I.R. (1975). Pryimennikovyi davalnyi u strukturi slovospoluchennia i rechennia // *Syntaksis slovospoluchennia i prostoho rechennia: (syntaksychni kategirii i zviyazky)* [The adjective dative in the structure of phrase and sentence // Syntax of phrase and simple sentence: (syntax categories and connections)]. K.: Nauk. dumka, pp. 85–108.
6. Vychovanets, I.R. (1987). Systema vidminkiv ukrainiskoi movy [The system of cases of Ukrainian language]. K.: Nauk. dumka, 231 p.
7. Zaichkova, D. (1974). Datelnyi bespredlozhnyi v sovremennom russkom literaturnom yazyke [The dative unprepossessing in modern Russian literary language]. Praha: Univ. Karlova, 91 p.
8. Ivanenko, Z.I. (1974). Priimennykovi konstrukcii iz znachenniam miscia v ukrainiskii movi [Prepositional constructs with meaning of place in modern Ukrainian]: navchalnyi posibnyk. Chernivtsi, 69 p.
9. Pavlova, R. (1977). Prostranstvennyie konstrukcii v drevnerusskom yazyke v sopostavlenii s drevnebolgarskim yazykom [Spatial constructions in Ancient Russian in comparison with Ancient Bulgarian]. Sofia: BAN, 239 p.

10. Pliusch, M.Ya. (1978). Vidminok u semantyko-syntaksychniy strukturi rechennia [The difference in the semantic-syntactic structure of the sentence]: (navchalnyi posibnyk). K.: Kyiv. ped. in-t, 107 p.
11. Popova, Z.D. (1980). Iz semantichaskoi istorii datelnogo padezha // Sravnitelno-istoricheskoe issledovanie russkogo yazyka [From the semantic history of the dative case // Comparative-historical study of the Russian language]. Voronezh: Yzd-vo Voronezh. Univ., pp. 48–53.
12. Slinko, I.I. (1968). Doslidzhennia z syntaksisu ukrainskoi movy za pamiatkamy XIV–XVII st. : (mistsevo-prostorovi zvoroty) [Studies on the syntax of Ukrainian language in remembrance of XIV-XVII centuries. : (local-spatial turns)]. Lviv: Yzd-vo Lviv. univ., 111 p.
13. Sovremenniy russkiy literaturniy yazyk [Contemporary Russian Literary Language] : v 2 ch. / pod. red. D.E. Rozental. M.: Vysshaya shkola, 1979, vol. 1, 317 p.
14. Sologub, N.M. (1975). Syntaksychna variantnist pryimennykovo-vidminkovykh konstruktsiy mistseвого vidminka // Syntaksys slovospoluchennia I prostogo rechennia: (syntaksychni kategorii I zviazky) [Syntax of local case pronouns // Syntax of phrase and simple sentence: (syntactic categories and conjunctions)]. K.: Nauk. dumka, pp. 115–120.
15. V.M. Rusanovsky (ed.), M.A. Zhovtobryukh & others (1986). Ukrainska gramatyka [Ukrainian Grammar]. K.: Nauk. dumka, 360 p.
16. Utkin, D.V. (1966). Sinimicheskie sochetaniia s prostranstvennym znacheniem v sovremennom russkom yazyke // Voprosy morfologii I sintaksisa sovremenno russkogo yazyka [Synonymic word combinations with spatial meaning in modern Russian // Issues of morphology and syntax of modern Russian]. Novosibirsk, pp. 211–239.
17. Khodova, K.I. (1971). Padezhi s predlogom v staroslavianskom yazyke [Case with preposition in Old Slavic language]. M.: Nauka, 192 p.